

БІБЛІЙНІ ІСТИНИ ЯК ІДЕОТВОРЧИЙ ЧИННИК В ПОЕЗІЇ ІВАНА ФРАНКА

В статті порушуються проблеми світогляду І. Франка, зокрема акцентується на ролі біблійних істин в житті і художній творчості письменника. Автор зосереджує увагу на проблемі вождя як ідейно-етичному комплексі в художньому світі І. Франка.

Ключові слова: біблійні істини, образи, мотиви, дух, вождь, місія, духовність, моральність.

«Коли не вміємо служити Народові, вчимося від нашого найбільшого вчителя, – Самого Ісуса Христа. Найкраща служба Богові – це служба Народові!..»
(Митрополит Іларіон) [2, с.2].

«Я – Пастир Добрий! Пастир добрий кладе життя власне за віці. [...] Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх»
(Ів. 10: 11; 15: 12-13) [1].

Творча постать Івана Франка настільки складна і глибока, що природно виникає бажання осягнення, заглиблення і осмислення її складників та основ, і насамперед – світоглядно-філософських, духовних. Не випадково кожна епоха посередництвом апологетів різних ідеологій пропонувала власне бачення світоглядного образу Франка, нерідко заперечуючи, спростовуючи, або й безоглядно відкидаючи доводи своїх попередників.

А біографів і дослідників його творчості І. Франку не бракувало ніколи, ні серед молодших сучасників, ні серед літературознавців пізнішої доби, і навіть новітньої (О. Маковей, М. Євшан, М. Возняк, Є. Кирилюк, І. Басс, А. Каспрук, О. Дей, Л. Кіліченко, Л. Гаєвська, Т. Гундорова, Я. Мельник, М. Легкий, Я. Грицак, Р. Чопик та ін.). У загалі названих імен критиків класичного і посткласичного періодів оригінальністю і свіжістю, а часом – і несподіваністю ракурсу дослідження проблеми світоглядних шукань Івана Франка у своїх студіях, відзначаються В. Щурат, М. Зеров, П. Филипович, Є. Маланюк.

На сучасному етапі розвитку української літературознавчої та й методичної науки, в час переорієнтації світоглядних векторів, посиленого заглиблення в духовний світ людської природи, питання осмислення життєвого і творчого шляху І. Франка у площині цінностей та запитів нової доби постає як особливо актуальне, власне, спроби його розв'язання і пропонують у своїх студіях І. Бетко [3], Яр. Грицак [4], О. Забужко [5], В. Лесик [6] Я. Мельник [7] та ін. Важливим аспектом вищеназваних досліджень є проблема духовності в усій повноті концептуального ряду складових цього поняття у життєтворчості Івана Франка. Тому зробимо спробу простежити витoki і з'ясувати роль та місце глибинних духовних понять у творчості митця перехідної доби.

Невичерпним джерелом «вічних» тем, ідей, мотивів та образів, джерелом художніх істин та архетипів у поезії І. Франка було насамперед Святе Письмо,

що дозволяло йому глибше розкрити проблеми своєї доби. Питання осмислення Франком біблійних істин та символіки мало й іншу смислову суть: саме через неї розкривався реципієнту і сам Франко. Це процес відбувався як через ремінісценції з Книги Книг, так і через глибинне і наполегливе вдивляння/осмислення поетом одвічних Господніх заповідей та істин.

В цій же площині сприйняття Франком біблійних настанов лежать і притчеві сказання, що є надзвичайно важливим елементом євангельських текстів в плані морального впливу на людину, несучи в собі незглибимий обшир духовної мудрості.

Однією з найбільш часто згадуваних та інтерпретованих поетом притчевих сюжетів є Притча про сіяча, що осмислюється автором, як часто траплялося, в суспільно-політичному ракурсі. Злившись у своїй уяві з образом/постаттю народного Пророка, Франко глибоко усвідомлює своє вище покликання, що вимагає самозречення і жертвовності та самовідданого служіння вищій Правді і Любові. Почуваючи свою самотність на полі змагання за людську духовність, поет покликкує й інших до праці/служіння на широкій ниві народного піднесення та розвою. Образ сіяча Слова Божого перероджується в уяві Франка в постать «орача»:

Встань, орачу, встань!

Сій в щасливий час золоте зерно!.. [8, с.17].

Усвідомлюючи високу моральну відповідальність провідника/пророка за душі тих, хто повірить і піде за ним, щоб не звести на манівці хоча б навіть і «одного з найменших», говорить про важливість і конечну необхідність ознаки моральної досконалості і чистоти самого провідника й пророка:

Гей, брати! В кого серце чистее,

Руки сильні, думка чесная, –

Прокидайтеся!.. [8, с.17].

Важливого значення надає поет і незаперечній єдності місіїного вчення пророка зі Словом Божим, його настановами та заповідями, що ведуть правдивими дорогами до правдивої непроминальної чистої та високої мети, пориваючи за собою людські душі, спрагли правди, світла, миру і любові:

Сійте в головах думи вольні,

В серцях жадобу братолюбія,

В грудях сміливість до великого

Бою за добро, щастя й волю всіх!

Сійте! На пухку, на живу ріллю

Впадуть сімена думки вашої! [8, с.18].

Розуміє Франко і непересічну важливість внутрішнього єднання пророка-поводиря з Творцем, яке яскраво виявляється в його програмових поезіях «Гімн» та «Каменярі» у слідуванні його ліричного героя за Духом, і конечну необхідність тієї вогненної божественної наснаги, що спливає в його душу, напоюючи все його єство незборимою силою і здібністю до жертви та служіння:

Дай теплоти, що розширює груди,

Чистить чуття і відновлює кров,

Що до людей безграничну будить

Чисту любов!

Дай і огню, щоб ним слово налити,

Душі стрясать громовую дай власть,

Правді служити, неправду палити

Вічну дай страсть!

*Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам – в серце кривди влучать,
Дай працювати, працювати, працювати.
В праці сконатъ! [8, с.18-19].*

Найвищим акордом і логічним вислідом цих рядків поета, що розкривають його високе розуміння і глибоке прийняття жертвовної місії пророка-сіяча, лунають слова Франка з його поезії «Не довго жив я в світі ще...»:

*«Сій, хоч не твійов
Руков пожате буде жниво!» [8, с.45].*

У завершальній поезії триптиху «Поет» автор, роздумуючи над покликанням і долею співця, пов'язує «Притчу про сіяча» із Христовою «Притчею про зерно». Щоб гідний плід принести, як гласить оповідь, зерно, а у Франковій поетичній трансформації – «колос, стебло і лушпина», – мусить «завмерти», загинути, віддавши всі свої життєві сили на розвиток доброго плоду. До такого ж свідомого жертвовного чину закликає Франко і поета:

*Будь ти, співаче, як Божя пшениця,
Пісня твоя – золотєє зерно!
Скоро в лушпині дозріє воно,
Колос униз починає хилиться.
Знає той колос, стебло і лушпина,
Що для зерна вони тільки й росли,
Що лиш тоді воно повне, коли
Весь живий сок свій в нім зложить ростина.*

.....
*Але ж, леліючи в темній обслоні
Сочні зерняточка, знає стебло,
Що на будуще воно принесло
Нове, багатше життя в своїм лоні [8, с.60].*

Проте зреалізувати свою місійну сутність поет зможе лише ціною власного життя, зрікшись самого себе, посвятившись до останку:

*Так весь свій мозок, і нерви, і серце
Й ти в свою пісню, співаче, вкладай,
Біль свій, і щастя, й життя їй віддай,
Будь її колос, лушпина й стебельце! [8, с.60].*

Духовний зв'язок і внутрішня залежність пророка від Творця розкривається автором і в образі воскреслого Лазаря, якого з небуття відроджує Господня рука:

*Вчора тлів, мов Лазар, я
В горя домовині –
Що ж се за нова зоря мені блисла нині?..
Дивний голос мя кудись
Кличе – тут-то, ген-то:
«Встань, прокинись, пробудись!
Vivere temento!» [8, с.25].*

Почуття цього зв'язку дає борцю вище розуміння своєї місії в жертвовному служінню ближнім і мужність в простуванні до цієї невідворотньої спасаючої жертви:

*Люди, люди! Я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця свого кров'ю рад
Ваше горе змити [8, с.26].*

Однак разом із почуттям повної самовідданості і жертвовності болючим, але й неминучим одночасно відгуком у серці пророка щемить відчуття самотності і полишеності, що супроводжувало земне життя усіх біблійних пророків:

*Відіуралися люди мене!
Сей та той надійде і мине!
Тільки боязно скоса зирне...
Чи бояться ті люди мене?
Я блукаю, мов звір серед гір,
Серед шуму вулиць містових,
В серці чую слова, мов докір:
«Ти проклятий один серед них!» [8, с.33].*

Проте, долаючи внутрішній природній спротив, пророк приречений служити і не може відректися своєї місії, покладеній на нього рукою Творця, щоб не зрадити самого себе:

*Не покидай мене, пекучий болю,
Не покидай, важкая думо-муко
Над людським горем, людською журбою!
.....
Ночами і днями
Шепчи над вухом: «Ти слуга нещасних!
Працюй для них словами і руками
Без бажань власних, без вдоволень власних!» [8, с.37-38].*

Не випадково в уяві поета виникає образ жертвенного Хреста як символ і логічний вислід пророчого служіння:

*Против рожна перти,
Против хвиль плисти,
Сміло аж до смерти
Хрест важкий нести! [8, с.41].*

Природнім також є і звернення Франка до образу апостолів Христа, що в новозавітньому часі продовжували місійне служіння пророків. Постає і долю апостола асоціює поет з долею таких же, як і він, борців. І. Франко використовує та інтерпретує слова Христа, звернені до учнів: «Оце посилаю Я вас, як овець між вовки. Будьте ж мудрі, як змії, і невинні, як голуби. Стережіться ж людей, бо вони на суди видаватимуть вас, та по синагогах своїх бичувати вас будуть. І до правителів та до царів поведуть вас за Мене, на свідчення їм і поганам» (Мт. 10, 16-18) [1]. До порівняння – Франкові рядки з поезії «Товаришам»:

*І вас зі своїх зборів проженуть
Старих порядків лицарі гордії,
Ім'я і діла ваші прокленуть
І крикнуть: «Зрада! Пагубнії мрії!»
І вашу добру славу оплюють
Брехнею, й вас полічать між злодії,
Отрутою, замучених, напоять,
Надії ясні жовчею затроять.*

*На суд потягнуть вас, начиняють вами
Всі тюрми, все покличуть проти вас –
Людей і бога. Ділом і словами
Не проминуть ранити раз у раз
М'якеє серце ваше, мов тернами [8, с.44].*

У цій же поезії автор вдається і до асоціацій з образом Йоана Хрестителя, запозичуючи і трансформуючи його проповідь – «Як у пророка Ісаї написано: Ось перед обличчя Твоє посилаю Свого посланця, який перед Тобою дорогу Твою приготує. Голос того, хто кличе: У пустині готуйте дорогу для Господа, ривняйте стежки Йому!» (Мр. 1: 2-3) [1]:

*По всій землі
Ривняйте стежку правді! Де застали
Лиш гложжся, терня, там по вас нехай
Зазеленіє жито, наче гай! [8, с.4].*

Своєрідно підходить І.Франко і до інтерпретації «Притчі про милосердного самарянина» у поезії «Ви плакали фальшивими сльозами...», прагнучи показати всю облудність «братньої» любові до «заблуканих», на думку фарисеїв, і побитих мучеників, що вірили у «мрії-ідеали»:

*Пожалували всі мене, а далі
Пишли – хто на обід, хто в карти грати,
А хто судить запертих в криміналі,
А я лишивсь під тином умирати [8, с.46].*

Таким же чином осмислює поет і фарисейську сутність любові продової «патентованої», за його визначенням, патріотичної еліти до народу, якому вона покликана служити, та й до всієї України, своєрідно інтерпретуючи у поезії «Моя любов» слова Христа про любов до Бога, що має найперше розкритися в «любові до брата», до ближнього свого:

*Ні, хто не любить всіх братів,
Як сонце Боже, всіх зарівно,
Той щиро полюбить не вміє
Тебе, кохана Вкраїно! [8, с.63].*

Подібні роздуми над поетичними рядками І. Франка, дозволяють ще і ще раз переконатись у глибині й надзвичайній актуальності проблеми сприйняття і творчої інтерпретації поетом вічних біблійних істин, духовних євангельських заповідей, що потребує додаткового скрупульозного вивчення і осмислення, адже несе у собі колосальний виховний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / [перекл. проф. Івана Огієнка]. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1168 с.
2. Іларіон, Архієпископ. Служімо своєму народові: Слово Високо про священнішого Іларіона, Архієпископа Холмського й Підляського на III з'їзді о.о. деканів дня 10 лютого 1942 р. / Архієпископ Іларіон – Холм : Свята Данилова Гора, 1942. – 18 с.
3. Бетко І. Войовничий атеїзм чи осмислення євангельської моралі? / І. Бетко // Слово і час. – 1994. – №2. – С. 32-38.
4. Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні: Франко та його спільнота / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.
5. Забужко Н. Заповіт українському народові: Аналіз поеми «Мойсей» І.Франка / Н. Забужко // Українська мова і література у школі. – 1991. – №9. – С. 21-31.

6. Лесик В. Філософська концепція поеми «Мойсей» / В. Лесик // Дзвін. – 2000. – №8. – С. 148-151.
7. Мельник Я. Іван Франко й biblia аросгурна / Я. Мельник. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2006. – 198 с.
8. Франко І. Твори в трьох томах / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1991. – Т. 1. – 672 с.

The article deals with problems of the I. Franko's world vision, in particular, emphasis on the role of biblical truths in life and creation of writer. The author draws attention to the problem of the leader as an idea-ethic complex in I. Franko's artistic world.

Key words: biblical truths, image and motifs, spirit, leader, mission, spirituality, morality.

Отримано: 03.03.2015 р.